

Karl Gronwall

K. A. Grönwall.

27. Februar 1869—12. Marts 1944.

Mindetale holdt ved Dansk Geologisk Forenings Møde d. 17. April 1944.

Atter har Dansk Geologisk Forening mistet et Æresmedlem. Knap $\frac{3}{4}$ Aar efter G. DE GEER's Død indløb der Meddelelse om, at Prof. GRÖNWALL i Lund er gaaet bort. Han havde kun i godt et Aar været Æresmedlem, men ordinært Medlem var han i snart et halvt Hundrede Aar, og i mange Aar deltog han meget i Forningens Liv. Der er derfor god Grund til, at vi mindes ham her.

KARL ANDERS AXEL GRÖNWALL var født d. 27. Febr. 1869 i Ystad. Efter Skolegang i Ystad og Malmø blev han Student 1887, og han gav sig nu til at studere Naturvidenskab ved Universitetet i Lund, især Geologi med Prof. BERNHARD LUNDGREN som Lærer. Fil. lic.-Graden fik han i Maj 1895, og to Aar senere — i Maj 1897 — disputerede han for Doktorgraden ved en Afhandling om Skaanes yngre oversiluriske Dannelser, hvori han gør Rede for den saakaldte Klinta-Gruppe og dens Forhold til andre gothlandiske Aflejringer, et Arbejde, der er blevet betegnet som banebrydende for Kendskabet til denne Gruppe. Som Supplement hertil udgav han senere (1909) sammen med JOH. CHR. MOBERG et større Arbejde, »Om Fyledalens Gotlandium«, hvori han giver en indgaaende Beskrivelse af Faunaen.

Allerede forinden han tog Doktorgraden, havde han et Par Somre virket som Ekstrageolog ved Sveriges Geologiska Undersökning, og 1. Oktbr. 1896 fik han efter H. POSSELT's Død midlertidig Ansættelse som palæontologisk Assistent ved Mineralogisk Museum her i København. Han var derved kommen i Forbindelse med de danske Geologer, en Forbindelse, som først nu er bristet ved hans Død. Som Assistent her paa Museet foretog han bl. a. en petrografisk og faunistisk Undersøgelse af de talrige Paleocænbløkke, som navnlig

af V. PINGEL og K. J. V. STEENSTRUP var indsamlede i de nu forlængst atter udfyldte Grusgrave ved Jagtvejen i København. Her til kom en Del andre Blokke, som han selv fandt ved nogle Udgravninger i Østre Anlæg. Resultatet af disse Undersøgelser blev en lille Afhandling, »Block af paleocen från Köpenhamn«, som 1897 blev trykt i vor Forenings Meddelelser, og hvori han viser, at Faunaen i Blokkene stemmer ret vel overens med den Fauna, som VON KOENEN i 1885 havde beskrevet fra Københavns Vestre Gasværk. I samme Afhandling henfører GRÖNWALL ligeledes Kerteminde-leret til Paleocænet.

Disse Blokstudier udstrakte GRÖNWALL i den følgende Tid til Blokke af anden Alder og fra andre Egne, og i en lille Afhandling fra 1904, »Om de løse Blokkes Betydning for Kendskabet til Danmarks Geologi«, paaviser han, hvor vigtig saadanne Undersøgelser er. Samme Aar udgav han et noget større Arbejde, »Forsteningsførende Blokke fra Langeland, Sydfyn og Ærø samt Bemærkninger om de ældre Tertiærdannelser i det baltiske Omraade«. Heri beskrives Blokke af meget forskellig Alder, lige fra Kambrium til Tertiær. Af særlig Interesse er forskellige paleocæne Blokke af noget varierende petrografisk Beskaffenhed og med en ret forskellig Fauna. Som »Craniakalk« betegner han her den bekendte Kalksten fra »Larsens Plads« ved Københavns Havn; han henregner den til Daniet, men senere har det vist sig, at den danner Paleocænets Bundkonglomerat. Det var især vore yngste Kridt- og ældste Tertiærdannelser, der havde vundet hans Interesse, og som han derfor studerede nærmere; allerede i 1898 havde han herom givet en Meddelelse paa det 15. skandinaviske Naturforskersmøde i Stockholm. Imidlertid var GRÖNWALL allerede d. 1. Juli 1898 traadt tilbage fra Stillingen som Assistent ved Mineralogisk Museum. Da han var Udlænding, kunde — eller vilde (?) — man ikke give ham fast Ansættelse. Han stod nu ledig paa Torvet, men der skaffedes saa Midler til Veje, saa at han allerede samme Sommer kunde begynde en geologisk-palæontologisk Rekognoscering af Bornholm. Danmarks Geologiske Undersøgelse fik saa en særlig Bevilling, for at GRÖNWALL kunde fortsætte Arbejdet, nærmest med en geologisk Kortlægning af Øen for Øje, og 1904 fik han ministeriel Udnævnelse som Palæontolog ved Danmarks Geologiske Undersøgelse. Bornholm vedblev dog at være hans egentlige Virkefelt. Allerede 1899 meddelte han sine foreløbige Resultater i »Bemærkninger om Bornholms sedimentære Dannelser og deres tektoniske Forhold«, og 1902

offentliggjorde han en meget vigtig Afhandling, »Bornholms Paradoxideslag og deres Fauna«, et Arbejde, der vakte stor Opmærksomhed ogsaa i Udlandet og stadig anses for en af Hovedkilderne til Kendskabet om Paradoxidesetagen og dens Fauna. Endelig udkom 1916 »Kortbladet Bornholm« med GRÖNWALL og V. MILTHERS som Forfattere. I dette omfangsrige Værk meddeler GRÖNWALL de Resultater, han er kommen til under sine mangeaarige Undersøgelser af Øens prækvartære Dannelser, lige fra Granitten til Kridtformationen. Gennemgaaende er hans Beskrivelse klar og kortfattet; det gælder dog ikke Afsnittet om Ræt-Lias. Det er aabenbart ikke lykkedes ham at faa rigtig Rede paa de mange herhenhørende Aflejringers indbyrdes Forhold, men det er ogsaa et vanskeligt Problem, som vel endnu den Dag i Dag ikke kan siges at være løst med fuldkommen Sikkerhed. De forløbne 28 Aar kan hist og her have ændret noget ved GRÖNWALL'S Resultater, men hans Værk om Bornholms Geologi vil dog sikkert vedblive at have stor Værdi for fremtidige Undersøgelser. — Af Afhandlinger, som GRÖNWALL skrev, mens han var ansat ved Danmarks Geologiske Undersøgelse, kan særlig fremhæves to, som begge fremkom i 1907. I den ene, »Paleocæn ved Rugaard i Jylland og dets Fauna«, som han udarbejdede sammen med POUL HARDER, beskriver han Faunaen fra denne Lokaltet, og Forekomsten af Paleocæn i Jylland paavises her med fuld Sikkerhed for første Gang. I den anden Afhandling — han har her den svenske Statsgeolog N. O. HOLST som Medforfatter — godtgør han ved sin Undersøgelse af den Fauna, som HOLST havde fundet ved Klagshamn (Syd for Malmø), at der ogsaa findes faststaaende Paleocæn paa den anden Side af Sundet. Endnu skal nævnes en tredje Afhandling, hvori GRÖNWALL behandler vort Paleocæn, og det er ikke den mindst vigtige. Den udkom 1908 og bærer Titlen »En Boring paa Samsø og nogle deraf følgende Slutninger om Danmarks ældre Tertiær«. Ved Undersøgelsen af Boreprøverne kommer han til det Resultat, at vi her har at gøre med en Paleocænaflejring af mindst 80 m Mægtighed. Han angiver Lagfølgen indenfor vort Paleocæn, og i et Skema meddeler han paa Grundlag af egne og andres Undersøgelser en kortfattet Oversigt over alle vore Tertiæraflejringer, en Oversigt, som i det væsentlige stemmer med Nutidens Opfattelse.

Da »Kortbladet Bornholm« udkom, havde GRÖNWALL allerede forladt Danmark. D. 1. April 1910 fratraadte han Stillingen ved Danmarks Geologiske Undersøgelse, og i Maj Maaned samme Aar udnævntes han til Geolog ved Sveriges Geologiska Undersökning.

Skønt man havde Indtryk af, at han befandt sig vel herovre hos os, forstaaer man dog godt, at han maatte søge andre og frodigere Græsgange. Den Stilling, han beklædte her, var nemlig daarligt lønnet for en Mand, der var over 40 Aar gammel, og Udsigterne til Forfremmelse var meget ringe. Desuden kunde hans Arbejde paa Bornholm nu anses for afsluttet.

Som svensk Statsgeolog virkede GRÖNWALL i 7 Aar. Han var nu navnlig optaget af den geologiske Kortlægning af visse Dele af Mellemsverige, men Sydsverige havde han dog ikke tabt af Syne. Herom bærer flere Afhandlinger fra dette Tidsrum Vidnesbyrd. Fremhæves kan »Die Faziesentwicklung der Mucronatenkreide im baltischen Gebiete«, der udkom 1912, og hvori der ydes en Fremstilling af Mucronatakridtets forskellige Stenarters Fordeling i Syd-balticum i Forbindelse med et interessant Forsøg paa en Rekonstruktion af den Tids geologiske Forhold paa Østersøens Bund. Endvidere kan nævnes »Frågan om Djupborrningar i Skåne«. Den udkom 1913, og Forfatteren slaar her til Lyd for Iværksættelsen af videnskabelige Dybdeboringer i Skaane for derved at søge løst forskellige geologiske Problemer af stor Interesse. Langt om længe lykkedes det ham at fremskaffe Midler til tre saadanne Boringer; desværre er den endelige Bearbejdelse af Resultaterne endnu ikke tilendebragt. I 1915 offentliggjorde han Afhandlingen »Nordöstra Skånes Kaolin- och Kritbildningar samt deras praktiska användning«, hvori han giver en Fremstilling af Kaolindannelsernes genetiske Forhold til det marine Kridt, saaledes at dette Forhold nu fremtræder klarere end tidligere.

Ved J. CHR. MOBERG'S Død den næstsidste Dag af Aaret 1915 blev Embedet som Professor i Geologi og Mineralogi ved Lunds Universitet ledigt. GRÖNWALL søgte Embedet, blev indstillet som Nr. 1 baade af den matem.-naturvidenskabelige Sektion og af Konsistorium og udnævntes d. 27. April 1917. Han skulde fra nu af virke som Lærer for den studerende Ungdom, hvad der var temmelig nyt for ham, idet han indtil da — under Opholdet i København — kun havde holdt en kort Serie geologiske Forelæsninger ved Københavns Universitet. I det ny Embede blev han nu stillet overfor mange geologiske Problemer, som han hidtil ikke havde haft Anledning til at beskæftige sig med. Det krævede selvfølgelig et stort Arbejde. Men af Samtaler med ham fremgik det, at han samvittighedsfuldt og energisk søgte at overvinde Vanskelighederne og — saa vidt jeg kan skønne — med ubetinget Held.

Paa et noget andet Omraade har GRÖNWALL ydet et særdeles værdifuldt Arbejde ved Offentliggørelsen af »The marine Carboniferous of North-East Greenland and its Brachiopod-Fauna«, som udkom 1917, og hvorom den svenske Palæontolog C. WIMAN har udtalt: »Arbetet är ett mönster för arbeten av detta slag, där det gäller att fuldständigt och allsidigt utsuga et dyrbart material, hämtat från ytterst otillgängliga trakter«.

Af Arbejder fra den senere Tid skal jeg kun fremhæve »Til frågan om seneglaciala och postglaciala nivåförändringar i södra östersjöområdet«, som offentliggjordes 1927. Her sammenstiller Forfatteren ældre og nyere Iagttagelser af Hævnings- og Sænkningfænomener indenfor dette Omraade og viser, hvilke Slutninger der deraf kan drages.

Foruden de Afhandlinger, jeg allerede har omtalt, har GRÖNWALL publiceret endnu en Del, som omhandler forskellige Emner. Enkelte af dem er mere eller mindre populære, som f. Eks. »Grundrids af Bornholms Geologi« (1902), og andre behandler Emner vedrørende den praktiske Geologi, som f. Eks. Ler og Kaolin.

I 1934 fratraadte GRÖNWALL paa Grund af Alder sin Embedsstilling. I de sidste Aar forinden maatte han udføre et yderst brydsomt og meget langvarigt Arbejde for at gennemføre en Nybygning for den geolog.-mineralogiske Institution i Lund. Til sidst kronedes dette Arbejde med Held, saa at han kunde aflevere en smuk og velindrettet Institution til sin Efterfølger.

Medlem af Dansk Geologisk Forening blev GRÖNWALL allerede i 1896, og saa længe han var her i Byen, deltog han regelmæssig i vore Møder. Han holdt flere Foredrag og ledede en Del af de geologiske Ekskursioner. Ved Foreningens 50-Aars Jubilæum d. 16. Jan. ifjor udnævntes han til Æresmedlem, hvad han satte megen Pris paa. Ligeledes glædede det ham meget, da han i 1935 blev optaget som Medlem af D. Kgl. Danske Videnskabernes Selskab.

Under sit Ophold i Danmark var GRÖNWALL bleven meget interesseret i danske Forhold, og da han ved sit vindende Væsen havde let ved at knytte Forbindelser med andre Mennesker, er det ikke underligt, at han efterhaanden fik en ret stor Bekendtskabskreds, ogsaa blandt Ikke-Geologer. Det var især Tilfældet paa Bornholm, hvor han tilbragte saa mange Somre og ret følte sig hjemme, vel til Dels fordi ikke blot Øens Natur, men ogsaa Befolkningens Sprog maatte minde ham saa meget om hans Hjemstavn. Han var interesseret i socialt Arbejde, hvad der bl. a. gav sig Udslag i, at han

en Del Aar var Medarbejder ved Københavns Understøttelsesforening, lige som han i de sidste 4 Aar af Københavnsopholdet var Sekretær for den herværende svenske Understøttelsesforening.

Da han i 1910 flyttede til Stockholm, tabte han ikke Danmark og de danske Geologer af Syne, men søgte at vedligeholde Forbindelsen dels ved at holde en dansk Avis, dels gennem Breve, og han var meget glad ved at høre nyt om Geologerne her hjemme og om deres Arbejde. Lettere blev Samkvemmet naturligvis, da han kom til Lund. Han glædede os da ved et Besøg engang imellem, og naar danske Geologer kom til Lund, modtog han og hans Frue dem med en overvældende Gæstfrihed.

Af Natur var GRÖNWALL meget venlig og forekommende, men naar nogen efter hans Mening gjorde ham eller andre Uret, kunde han blive ilter og fare i Flint. Han lod sig dog i Regelen hurtig forsonse og lod det skete være glemt.

Efter sin Afsked beholdt han en Arbejdsplads paa Geologiska Institutionen, men efterhaanden gjorde Alderen sig gældende, og hans Kræfter svandt mere og mere. De to Breve, jeg modtog fra ham ifjor, var dikterede til og skrevne af hans Frue, da han ikke selv var i Stand til at skrive.

D. 12. Marts døde GRÖNWALL, et Par Uger efter hans 75-Aars Fødselsdag. Den sidste Tid havde været svær, skriver hans Frue, men saa vidt hun kunde skønne, gik selve Døden let. Geologien har ved hans Død mistet en nidkær Forsker, og vi danske Geologer, der var kommen i Forbindelse med ham, maa sørge over Tabet af en trofast Ven.

Ære være hans Minde.

J. P. J. RAVN.